

В. Ф. Опришко,
д-р юрид. наук, проф.,
член-кореспондент НАН України, декан юридичного факультету,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ І НАУКИ В КНЕУ

Розглядаються проблеми професійної підготовки юристів у нерозривній єдності із процесами формування їх правової культури, виховання морально-етичних якостей людини і громадянина. Стаття присвячена 15-річчю юридичного факультету Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана.

Ключові слова: юридичний факультет, підготовка юристів, студентська юридична наука, професорсько-викладацький склад юридичного факультету КНЕУ.

Освітня галузь — це та сфера суспільного життя, де, практично, кожен може дати безліч порад як потрібно виховувати і навчати молоде покоління майбутніх фахівців або ж, у разі випадків, покритикувати вітчизняну систему освіти за «корумпованість», «втрату національних особливостей», «непрофесіоналізм» тощо. І цю «звичку» мають як політики, так і пересічні громадяни. В той же час існують навчальні заклади, які викликають повагу і мають неабиякий авторитет у освітній та науковій діяльності як у нашій країні, так і за кордоном. Серед них — Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 100-річний ювілей якого відзначався у 2006 р. Як відомо, КНЕУ — це один із кращих, провідних економічних вузів. Однак, визнання університету базується не лише на його традиційно потужній підготовці фахівців економічного профілю, а й здатністю враховувати нагальні потреби сьогодення у фахівцях-юристах господарського спрямування, що обумовило необхідність створення і функціонування в його стінах з 1993 р. юридичного факультету.

Пройшли роки, і нині ми вже святкуємо 15-ліття юридичного факультету КНЕУ імені Вадима Гетьмана — одного з кращих центрів правової освіти і науки в Україні у сфері конституційного, адміністративного, господарського, цивільного, фінансового,

податкового, міжнародного і, зокрема, міжнародного економічного та інших галузей права.

Утім, непростим і тернистим був шлях до становлення юридичного факультету КНЕУ. Адже формування факультету відбувалося на тлі розвитку демократії у незалежній Україні, яка щойно обрала шлях побудови правової держави, переходу від планово-адміністративної системи господарювання до ринкових відносин в економічній сфері, запровадження нових форм та методів господарської діяльності, розвитку приватних та комунальних підприємств на рівних засадах із державними. Саме в цей період гостро відчувалася потреба у професійних юристах у сфері господарського законодавства, як на рівні правотворчості, так і на рівні правозастосування і боротьбі з правопорушеннями в економічній сфері. Особливо в умовах, коли господарське законодавство знаходилося у стані трансформації та формування, було досить не досконалим, і тому не складало труднощів, щоб обійти закони, суттєво зросли роль і значення підготовки юридичних кадрів у системі господарювання. Проте знайти прихильників ідеї створення юридичних факультетів у економічних вузах виявилось надто нелегкою справою. Адже на той час своєрідну монополію на підготовку юридичних кадрів утримували юридичні факультети Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, Львівського університету ім. І. Франка, Одеського університету ім. І. Мечнікова, Донецького університету та Харківського юридичного інституту ім. Ф. Дзержинського, а відтак, певною мірою негативно і з осторогою ставились до відкриття нових юридичних факультетів в інших вузах. Що й казати, коли навіть у стінах тодішнього Київського інституту народного господарства ім. Д. Коротченка (КІНГ) серед окремих представників керівництва вузу панували скептичні настрої щодо створення юридичного факультету. Втім, розроблені і представлені на засіданні Вченої ради університету 24 червня 1993 р. концепція і навчальна програма підготовки фахівців-юристів у КІНГ знайшли схвальний відгук серед більшості колег. Також пропозиція про відкриття спеціальності «Правознавство» в університеті була підтримана Міністерством юстиції України та Генеральною прокуратурою України, які звернулися з відповідними листами до тодішнього Міністра освіти України П. М. Таланчука. Згодом Міністерство освіти (нині — Міністерство освіти і науки України) схвалило експериментальну програму з підготовки юристів господарсько-правової спеціалізації, особливість якої полягала у тому, що нею пе-

редбачалося вивчення не лише юридичних, а й економічних дисциплін. Саме вивчення економічних курсів у КНЕУ, створює необхідний базовий рівень якісної підготовки правознавців з господарського законодавства. Сьогодні співвідношення юридичних та економічних навчальних дисциплін на юридичному факультеті КНЕУ після певних коригувань становить відповідно 85 % і 15 %.

Варто зазначити, що пізніше — у 1999 р. зазначена експериментальна програма виграла грант Європейського Союзу у сумі 500 тис. дол. США. Спеціальність «Правознавство», за якою готували юристів, була спочатку закріплена за факультетом міжнародної економіки, внаслідок чого факультет став називатися факультетом міжнародної економіки і права, а його роботою керували декани: спочатку — О. М. Мозговий, а згодом — Д. Г. Лук'яненко. Перший ліцензований набір майбутніх юристів на перший курс складав лише 50 чоловік, у порівнянні із сьогоднішнім — це 300 осіб денної форми навчання, 165 — вечірньої та 250 — заочної. Таким чином, за 15 років набір студентів на факультет збільшився в 14 разів. Це свідчить, що не дивлячись на «молодість», він є досить авторитетним і знаним у нашій державі. В його стінах навчалися тисячі студентів. За ці роки факультет випустив майже 2300 бакалаврів та 2500 магістрів права.

У 1996 р., враховуючи необхідність фахової спеціалізації підготовки правознавців господарського спрямування, наказом ректора було створено кафедру правового регулювання економіки, яка, по суті, відокремилася від кафедри правознавства, що забезпечувала викладання основ права на всіх факультетах КНЕУ. Отже, шляхом поділу кафедри правознавства на факультеті міжнародної економіки і права успішно функціонували вже дві юридичні кафедри (правознавства та правового регулювання економіки), а 30 червня 1999 р. Міністром освіти України було підписано наказ про створення у складі КНЕУ юридичного факультету. У вересні того ж року була створена наказом ректора кафедра державно-правових дисциплін, що забезпечувала викладання для юристів навчальних курсів з конституційного, адміністративного та інших галузей права. Таким чином, названі три кафедри заклали фундамент юридичного факультету. Нині на факультеті функціонує шість кафедр, зокрема, правового регулювання економіки, теорії та історії держави і права, конституційного та адміністративного права, цивільного та трудового права, міжнародного та європейського права. До складу факультету входить також кафедра педагогіки та психології, активна робота якої втілюється у впро-

вадження з 2006/2007 н. р. для студентів юридичного факультету нової навчальної програми, за результатами вивчення якої випускники отримують окрім диплома юриста, ще й фах «викладач права», що значно розширює можливості їх працевлаштування.

Необхідно зазначити, що юридичний факультет для своїх потреб сам практично готує кадри та цілком покладається на власний науковий потенціал. Національно свідомі, збагачені знаннями з юридичних та економічних дисциплін, випускники юридичного факультету КНЕУ не тільки поповнюють вітчизняну скарбницю кадрів, але й згуртовують сам факультетський колектив, є його патріотами і складають його основу. Нині понад 50 відсотків професорсько-викладацького складу юридичного факультету КНЕУ — це його випускники. Середній вік викладачів трохи більше 30-ти років (а всього їх понад 130 чоловік). Цілком зрозуміло кадрова проблема вирішена на тривалий час.

Отже, нарощування обертів діяльності юридичного факультету має цілком вагоме підґрунтя, перш за все, за рахунок виваженої політики формування і розвитку професорсько-викладацького складу. Нині у ньому працюють 5 докторів юридичних наук та професорів, близько 50 кандидатів наук, доцентів. Тож науковці факультету становлять майже 40 % від загальної кількості викладачів, або більше ніж кожен третій. Такого вагомого результату щодо кадрового забезпечення науковцями надзвичайно молодого юридичного факультету в економічному ВУЗі вдалося досягнути завдяки прийнятому стратегічно важливому рішення, що науково-педагогічний склад кафедр юридичного факультету потрібно формувати не за рахунок залучення до колективу науковців з інших установ, а, в першу чергу, шляхом підготовки власних наукових кадрів із випускників, колишніх студентів. Для цього були створені всі можливі умови, зокрема відкрита аспірантура, створена спеціалізована вчена рада по захисту кандидатських дисертацій, запроваджено видання фахового збірника наукових праць «Правове регулювання економіки». Спеціалізована вчена рада по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальностей 12.00.04 — господарське право, господарсько-процесуальне право та 12.00.07 — адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право успішно функціонує вже понад чотири роки. Авторами перших дисертацій, які були представлені членам спецради, звичайно, були викладачі нашого, юридичного факультету: О. С. Літошенко, К. В. Яценко, І. С. Ярошенко, Ю. В. Мельник, В. М. Череш-

нюк, Ю.П. Бурило та ін. За роки діяльності факультету захистилися та здобули ступінь кандидата юридичних наук такі викладачі, як А. В. Макаренко, О. М. Мудра, В. П. Печуляк, І. О. Ієрусалімова, О. В. Київець, І. Й. Снігур та ін. Варто наголосити, що сфера наукових інтересів викладачів не обмежується лише проблемами господарського права, вони вирішують актуальні питання теорії та історії держави і права, конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного, трудового, міжнародного та інших галузей права. А тому подані ними дисертації захищаються не тільки у спеціалізованій вченій раді, яка діє при юридичному факультеті КНЕУ, а й у спецрадах інших провідних юридичних закладів — Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Національної академії внутрішніх справ України тощо.

Відкриття аспірантури за спеціальностями «Господарське право, господарсько-процесуальне право», «Адміністративне право і процес; фінансове право, інформаційне право» та «Конституційне право» створило передумови для активного наукового зростання молоді факультету. Нині налічується понад 30 аспірантів, тематика наукових досліджень яких виконувалася в межах загальнофакультетської наукової теми «Проблеми правового забезпечення соціально-економічного та політичного розвитку України». Результатом плідної багаторічної роботи над цією темою наукового колективу факультету стала монографія «Теоретичні і практичні проблеми правового забезпечення соціально-економічного та політичного розвитку суспільства і держави» (2006 р.), де із застосуванням сучасних методів наукового пізнання розглядаються проблеми правового забезпечення трансформаційних процесів в економічній, соціальній та правовій сферах суспільства, викладаються пропозиції щодо перспектив удосконалення організаційно-регулюючого впливу правової системи на формування демократичної соціальної правової держави і громадянського суспільства в Україні.

Сьогодні юридичний факультет взявся за розробку нової наукової теми «Законодавче забезпечення подолання наслідків, пов'язаних із Чорнобильською катастрофою». Хоча вона сталася у 1986 р., однак і понині проблеми ліквідації її наслідків залишаються актуальними для України. На жаль, практично дисертацій по цій проблематиці з боку юристів не захищалось. Вони начебто усунулись від неї. Тим більше, що до 1990 р. не існувало достат-

ньо повного правового забезпечення вирішення питань соціального захисту та визначення статусу громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Діяли постанови ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР, накази галузевих міністерств і відомств. Більшість із зазначених документів мали грифи таємності, що звужувало межі їх використання. Нині (загалом за період з 1990 р.) нормативно-правова база з питань Чорнобильської катастрофи містить понад 800 документів, які дозволяють регулювати різні аспекти життєдіяльності громадян України у зв'язку з Чорнобильською катастрофою.

Разом з тим, як зазначалося у постанові Верховної Ради України від 18 квітня 2008 р. № 276-VI за результатами парламентських слухань щодо 22 річниці аварії на ЧАЕС, окремі створені катастрофою проблеми не тільки не вирішені, а й у ряді випадків загострилися. Вимагають вирішення питання соціальної адаптації та соціально-психологічної підтримки населення, постраждалого внаслідок Чорнобильської катастрофи. Для великої групи людей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та тих, які мешкають на радіоактивно забруднених територіях (так звані самосели), залишається актуальним питання охорони здоров'я. Не простою є проблема реалізації забруднених металів, «дарів» лісів та річок, мародерства в цих районах тощо. Постійної уваги потребує контроль радіаційної ситуації. Зазначені чинники обумовлюють нагальну потребу вирішення проблеми правового механізму подолання екологічних та соціально-гуманітарних наслідків Чорнобильської катастрофи.

Соціально-економічні проблеми, зумовлені наслідками Чорнобильської катастрофи, поступово розв'язуються, але їх залишається ще теж досить багато. Відповідно потребують вдосконалення законодавче регулювання питань мінімізації економічних втрат Чорнобильської катастрофи та оптимізації видатків Державного бюджету України, спрямованих на соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. А раціональне використання коштів міжнародних організацій, інших держав? Хто сьогодні ці питання, їх правові аспекти досліджував?

У щорічній національній доповіді України «Про стан подолання наслідків чорнобильської катастрофи в Україні за 2006—2007 роки», підготовленій Міністерством України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, доволі низько було оцінено загаль-

ний рівень засад державної політики щодо відродження постраждалих територій. Лише законодавство з питань подолання наслідків аварії на ЧАЕС та правова експертиза нормативно-правових актів стосовно уражених територій тяжіють до загальної оцінки «посередній рівень розвитку», але не перевищують її. Решта ж засад державної політики мають «низький рівень розвитку».

Потребують вдосконалення адміністративно-правові заходи щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, що пов'язані із діяльністю державних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Окремих розробок вимагають питання удосконалення діяльності судових та правоохоронних органів у правовому забезпеченні ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, а також міжнародно-правового регулювання співробітництва держав з питань безпеки у сфері ядерної енергетики.

Тому питання нормативно-правового забезпечення ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи потребують комплексного, системного дослідження з урахуванням всіх спектрів зазначених проблем.

Саме ці питання на найближчі роки стануть епіцентром наукових досліджень професорсько-викладацького складу колективу юридичного факультету, аспірантів та здобувачів.

Втім, не тільки викладачі займаються науковою діяльністю. Неабиякі наукові здібності виявляють і студенти. Студентській науці на факультеті взагалі приділяється велика увага, оскільки значущість фактора її розвитку усвідомлює кожен член колективу. Так, перші кроки свого становлення як молодих науковців студенти мають змогу здійснювати у наукових осередках. На факультеті під керівництвом викладачів функціонують 16 проблемних груп та 22 наукових гуртка, в яких приймають участь біля 400 студентів. У рамках діяльності цих наукових студентських осередків досліджуються актуальні правові питання. Результати такої роботи доповідаються на наукових конференціях студентів, що відбуваються у КНЕУ щороку. Так, якщо у 2004 р. тільки кілька десятків студентів юридичного факультету брали участь у такій конференції, то у 2007 р. їх було понад 100, і доповіді 20-ти кращих з них були опубліковані у збірнику матеріалів конференції.

Рейтингу факультету додали і суттєві успіхи наших студентів на Республіканських олімпіадах з правознавства. Так, на Олімпіаді 2007 р. саме наші студентки — В. Ралдугіна та І. Сотнікова — посіли два перші призові місця. Важливо при цьому врахувати, що в олімпіаді брали участь студенти таких відомих вузів, як

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого, Національна академія внутрішніх справ України, Одеська національна юридична академія та ін.

Неможливо уявити підготовку фахівців без відповідної організації навчального процесу. Тут юридичний факультет КНЕУ, можна сказати, є свого роду піонером у країні серед інших юридичних вузів. Ще до офіційного приєднання у 2005 р. України до Болонського процесу у КНЕУ в експериментальному порядку були запроваджені основні європейські ініціативи у галузі вищої школи. Відповідно і на юридичному факультеті були переглянуті і приведені у відповідність до Болонських ініціатив робочі навчальні програми дисциплін, розроблена методика самостійної роботи студента та індивідуально-консультативної роботи з викладачем. Нові європейські стандарти знайшли вдале поєднання із особливостями та традиціями національних правових шкіл.

Окремим рядком серед досягнень юридичного факультету варто згадати і відкриття магістерських програм «Правове регулювання економіки» (2002 р.) та «Міжнародне економічне право» (2006 р.). Їх розробка є результатом плідної співпраці у рамках двох програм Європейської Комісії Євросоюзу «Tempus-Tacis» (відповідно у 1999—2002 рр. та 2003—2006 рр.) юридичного факультету КНЕУ з провідними західноєвропейськими вузами: Віденським економічним університетом (Австрія), Університетом Носамбрія м. Ньюкастл (Велика Британія), Університетом Партенопе м. Неаполь (Італія), Університетом м. Марбург (Німеччина). Це пов'язано було перш за все з тим, що юридичний факультет КНЕУ двічі здобув визнання Єврокомісії (у 1999 р. та 2003 р.), і виграв два гранти Європейського Союзу: один — 500 тис. американських доларів і другий — 500 тисяч євро. На ці кошти при факультеті було відкрито та укомплектовано численними іноземними і вітчизняними виданнями бібліотеку з міжнародного та європейського права, здійснено видання підручника «Міжнародне економічне право» українською та англійською мовами. Варто зазначити, що також на кошти грантів усі кафедри факультету були оснащені сучасною комп'ютерною технікою, а для студентів та викладачів відкрито комп'ютерний клас на двадцять місць.

Утім, надзвичайно важливими у стосунках із західноєвропейськими партнерами були співпраця і порозуміння. Кілька десятків викладачів отримали унікальну можливість стажування, а понад 30 студентів протягом відповідних семестрів на умовах

включного навчання здобували знання в університетах-партнерах. Юридичний факультет КНЕУ здобув серед іноземних колег справжніх друзів! Уже два університети — Носамбрійський (Англія) та Партенопе (Італія) — підписали з КНЕУ меморандуми про співпрацю, які дозволяють студентам-бакалаврам нашого юридичного факультету продовжувати навчання у магістратурі зазначених вузів.

Крім того, студенти юридичного факультету КНЕУ здобувають закордонні гранти, які дозволяють їм за підтримки *alma mater* проходити курс навчання у магістратурі інших відомих західноєвропейських університетів (зокрема, стипендії від Німецької служби академічних обмінів DAAD 2007 р. отримали студентки Т. Момонт та І. Борисова). Зазначені проекти, з одного боку, збагачують зарубіжним досвідом вітчизняну юридичну науку і практику, дають можливість студентам ознайомитися із світовими здобутками, а з іншого — відкривають Україну іноземним партнерам, створюють «містки» для взаємопорозуміння і співпраці.

Навчальний процес на юридичному факультеті у розрізі практичної підготовки фахівців збагачує й переддипломна практика студентів. В Україні, мабуть, жоден з вищих юридичних навчальних закладів чи факультетів не може похвалитися такими могутніми і привабливими базами практики, які використовує юридичний факультет КНЕУ. За останні роки кількість баз практики значно зросла: нині студенти проходять юридичну практику в апараті Верховної Ради України, у Кабінеті Міністрів України, у Генеральній Прокуратурі України, Міністерстві юстиції, Міністерстві фінансів, Міністерстві економіки, Центральній виборчій комісії, Конституційному Суді України, Верховному Суді України, у обласних та міських судах загальної юрисдикції та господарських судах, а також у великих підприємницьких структурах тощо.

Загальновідомо, що навчальний процес не може відбуватися осторонь виховного процесу, формуванню загальної культури та правової, зокрема. Виховання і навчання — дві органічно взаємопов'язаних сторони освіти, і пріоритетне значення у цьому процесі відводиться вихованню. На особливу шану у царині правознавства заслуговують ті, хто чесно і віддано служить інтересам правової соціальної держави, захисту прав і свобод людини, ринкового й антикорупційного розвитку суспільства. Якщо ж ці люди шанобливо ставляться до своїх обов'язків, законності, сво-

го національного коріння, державних символів, високо цінують культурне надбання, вони є справжніми патріотами — відданими народові, вихованими у дусі поваги до Батьківщини. Їх патріотизм справжній, глибокий і наскрізний. Він не показний, не для демонстрації, а органічно властивий їм від народження, сягає у глибину тисячоліть, історію країни та нашого народу.

З 2002 р. юридичний факультет реалізує спільний проект з газетою Верховної Ради України «Голос України» — надання безоплатної правової допомоги малозабезпеченим верствам населення. Цей проект забезпечує юридична клініка «Соціальна справедливість», що є структурною одиницею юридичного факультету. У роботі клініки беруть участь 20 викладачів та 75 студентів магістратури, які проходять переддипломну практику на її базі, а також 12 студентів бакалаврату, які навчаються на 3-му і 4-му курсах юридичного факультету. Щоденно у клініці надаються консультаційні та інформаційні послуги, на прохання клієнтів розробляються проекти документів, складаються позовні, апеляційні та касаційні скарги, інші процесуальні документи тощо. Право на юридичну допомогу у юридичній клініці мають усі, хто потребує допомоги, а також студенти і викладачі КНЕУ. Тільки за останній навчальний рік до «Соціальної справедливості» звернулися понад 210 осіб, з них більше 100 — особисто, а інші отримали консультації у письмовій формі. При цьому послуги у клініці «Соціальна справедливість» надаються безкоштовно. Звичайно, що до роботи у клініці залучаються лише кращі студенти, які під час навчання продемонстрували високий рівень фахових знань, є комунікабельними та відповідальними.

Саме таких патріотів, громадян своєї держави прагне випустити у вибагливе соціальне і, зокрема, професійне життя юридичний факультет КНЕУ, молодих людей, які б пишалися тим, що вони є українцями. Безперечно, що цьому сприяють традиції університету та факультету. В той же час велика роль належить і нашим факультетським символам. При вході на факультет око кожного милує витончена статуя Феміди — грецької богині правосуддя. Крім того, колектив має й інші власні символи: герб, прапор і гімн. До речі, авторами атрибутики факультету були його студенти, ініційовані студентським самоврядуванням, яке також діє при факультеті. Студентський декан, наприклад, є членом Вченої ради юридичного факультету і бере активну участь в обговоренні на її регулярних засіданнях нагальних питань факультетського життя.

При факультеті працюють науково-методологічний семінар, до участі в якому запрошуються відомі політичні та громадські діячі, провідні юристи України, а також Клуб цікавих зустрічей, гостями якого, окрім відомих державних діячів, юристів, також були представники культури, відомі спортсмени та інші. Тільки протягом останнього часу до студентів-юристів та викладачів завітали Голова Верховної Ради України V скликання Олександр Мороз, Голова парламентського комітету з питань правової політики Василь Онопенко (нині голова Верховного Суду України), завідувач кафедри цивільного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, д.ю.н. професор Олександр Дзера, народна артистка України Ніна Матвієнко, відомий рок-співак, соліст гурту «Океан Ельзи» Святослав Вакарчук (нині народний депутат України), майстер спорту, переможець багатьох міжнародних змагань з боксу Віталій Кличко, Голова Центральної виборчої комісії України Володимир Шаповал та інші видатні особистості.

На факультеті шанують і плекають рідну мову, древню українську культуру, звичаї, традиції, народну творчість. При факультеті діє Центр художньої творчості викладачів та студентів, Факультетський театр мініатюр. З 2005 р. щорічно проводиться конкурс української музики, пісні і танцю, участь у якому беруть як студенти, так і викладачі.

Активно співпраця викладачів та студентів не лише в навчальних аудиторіях, а й під час дозвілля сприяє об'єднанню колективу, утвердженню загальнолюдських цінностей. Адже колектив факультету дбає не лише про підготовку відповідальних і висококваліфікованих юристів, а й про виховання справжніх громадян, патріотів нашої держави.

Не можна обминути увагою і той факт, що становлення і розвиток факультету, його успіхи та вирішення щоденних проблем, відбуваються за постійної уваги, доброзичливого ставлення і допомоги з боку керівництва університету, а саме, Героя України ректора А. Ф. Павленка, проректорів М. І. Вакуленка, С. В. Степаненка, А. М. Колота, В. С. Савчука, А. І. Сμισлова, Т. Є. Оболенської та В. П. Штуля, і в той же час за підтримки, деканів інших факультетів, усіх інших підрозділів університету.

Надзвичайно багато зроблено за 15 років функціонування факультету. Але попереду є ще немало проблем, які необхідно вирішувати. Не дивлячись на деякі труднощі, які виникають при цьому, колектив факультету в змозі їх успішно подолати.